

جریان‌سازی جراید فارسی اروپا در ایران

♦ ابوالفضل شکوری

اروپا به مفهوم اجتماعی و اندیشگی آن در دو سده پایانی اثرات ژرفی بر دگرگونی اوضاع اجتماعی و فکری ایران داشته است. بزرگ‌ترین عامل این اثرگذاری نیز جراید، روزنامه‌ها و نشریات ادواری بوده است. مجله‌های عرب‌زبان العروة الوثقی، ضیاء الخائفین سیدجمال‌الدین اسدآبادی که در پاریس و لندن منتشر می‌شدند در همه جهان اسلام از جمله ایران اثرگذار بودند. روزنامه قانون که توسط میرزا ملکم‌خان و معاضدت سیدجمال‌الدین اسدآبادی در لندن انتشار می‌یافت، همه فارسی‌خوانان را با اندیشه قانون، پارلمان و مشروطه آشنا کرد. نشریاتی مانند نامه فرنگستان، ایرانشهر و کاوه که در آلمان نشر می‌یافتند به‌رغم همه نارسایی‌ها و کاستی‌هایی که داشتند بر دگرگونی ادبیات فارسی و نگرش اجتماعی ایرانیان مؤثر گردیدند.

جراید متنوعی در بلندای زمان در نقاط گوناگون اروپا به زبان فارسی انتشار یافته و به ایران فرستاده می‌شدند که از آن میان می‌توان از روزنامه‌ها و مجله‌های خلافت، قانون، ایرانشهر، کاوه، نامه فرنگستان، پیکار، صوراسرافیل، ستاره سرخ و روح‌القدس نام برد. هر کدام از اینها مضافاً بر اینکه سخنگوی یک جریان فکری ویژه بودند، خود نیز اثرگذار و جریان‌ساز بودند و نحله‌های روشنفکری نوین در ایران را پدید آوردند. جریان‌های فکری و سیاسی مانند اسلامگرایی، ملی‌گرایی و باستان‌شناسی، اصلاح‌طلبی و تجددآمرانه، سوسیالیسم و اشتراکی‌گری، مشروطه‌خواهی و قانونمداری و امثال اینها مولود روزنامه‌ها و مجلات فارسی‌زبان خارج از کشور به‌ویژه جراید فارسی اروپایی بودند که در درون ایران آرایشی سیاسی، اجتماعی و فرهنگی را سامان

بخشیدند. بزرگ‌ترین نقص تواریخ مربوط به دوران‌های پیشامشروطه، مشروطه و عصر نوین در ایران عدم توجه مورخان این کتاب‌ها به جراید و نشریات ادواری برون‌مرزی به عنوان رکن منبع اصلی می‌باشد. این کاستی به هر نحوی که هست باید جبران شود و تاریخ معاصر ایران با استناد به این منابع که اخیراً و به تدریج از کنج غفلت بیرون آمده و در دسترس همگان قرار می‌گیرند، بازنویسی شدند.

رسالت ما در شماره‌های مختلف فصلنامه یاد آشنا نمودن علاقه‌مندان به این موضوع با این منابع مهم می‌باشد. شماره جدیدیاد به معرفی و تحلیل اجمالی محتوای جراید فارسی منتشر شده در اروپا می‌پردازد و خوانندگان محترم را با اسامی، مشخصات و مشی جراید فارسی اروپا آشنا می‌سازد که دست‌کم ۱۷ عنوان نشریه بوده است. از این میان روزنامه قانون که در دوره پیشامشروطه در لندن منتشر می‌شد و ایده قانونمداری و ضرورت ایجاد مجلس قانونگذاری را دنبال می‌کرد، پیش‌تر در یک شماره مستقل به صورت مفصل مورد تحلیل و معرفی قرار گرفت. در این شماره به معرفی بقیه این جراید پرداخته‌ایم که برخی از آنها مانند روزنامه خلافت منتشره در لندن و روزنامه ایرانشهر منتشره در پاریس، مجله پیکار منتشره در آلمان شاید برای شمار زیادی از خوانندگان بدیع به نظر برسد که برای اولین بار در این شماره مجله یاد به تفصیل مورد شناسایی و معرفی قرار گرفته‌اند. همچنین به احتمال فراوان نشریات فارسی دیگری هم ممکن است وجود داشته باشد که در گذشته در اروپا منتشر می‌شده و ما هنوز به وجود آنها پی نبرده و در اینجا معرفی نکرده‌ایم. اگر خوانندگان محترم به چنین مواردی برخوردند بر ما منت گذاشته و آنها را برای ما معرفی نمایند تا این پروژه هرچه کامل‌تر شده و بیشتر قرین واقعیت گردد.

شماری از جراید فارسی اروپا و نیز مسائل نظری و تاریخی مربوط به آنها در ضمن یک میزگرد علمی متشکل از صاحب‌نظران مورد گفت‌وگو قرار گرفته است و شمار دیگری از آنها با نگارش مقاله‌های جداگانه مورد موشکافی واقع شده‌اند. حجم مطالب مربوط به هر یک از جراید البته یکسان نیست و این نه به دلیل ترجیح خاص بلکه ناشی از اطلاعات و بضاعت ما بوده است. در ضمن کوشش شده است که هر یک از این جراید در کمال بی‌طرفی و صرفاً به انگیزه پژوهشی و علمی مورد نقد و بررسی قرار بگیرند.

والسلام

پښتونستان د علوم او انسانیت د مطالعاتو د مرکز
پرتال جامع علوم انسانی